KAUPAN LIITTO

18.5.2021

Eduskunnan talousvaliokunta

Kaupan liiton lausunto talousvaliokunnalle hallituksen esitykseen jätelaista (40/2021 vp)

Kaupan liitto tukee hallituksen esitystä eduskunnalle jätelain muuttamisesta, vaikka kaupan toimiala on yksi suurimmista esityksen kiristyvien vaatimusten maksajista. **Taloudellisesti uudistuksen suurimpia hyötyjiä ovat jätteiden keräystä ja kierrätystä harjoittavat yksityiset yritykset, joille laki luo entistä laajemmat markkinat lisäämällä keräys- ja kierrätyspalveluiden tarvetta Suomessa**. Lakiesitys **parantaa kansalaisten mahdollisuutta lajitella jätteet ja vauhdittaa kiertotaloutta** Suomessa. Lisäksi ehdotetulla mallilla pystytään täyttämään jätedirektiivien tiukat tavoitteet.

Suomalainen jätehuoltojärjestelmä ja sen kehittämiseksi tarkoitettu, hallituksen esittämä jätelakiuudistus, tulee ymmärtää **kokonaisuutena, jonka yksittäiset osat ovat kiinteästi kytköksissä toisiinsa**. **Yksittäistenkin muutosten tekeminen esityksen keskeisiin kohtiin merkitsisi sitä, että koko esitystä olisi arvioita uudelleen.** Hallituksen esitys jätelaiksi tuo pakkaaville ja pakkauksia maahantuoville yrityksille merkittävästi lisää vastuita ja kustannuksia, esimerkiksi pakkausten tuottajavastuun vuosikustannukset kaksinkertaistuvat n. 70 miljoonaan euroon, mikä on pyritty huomioimaan esityksessä, kun haastavasta ja monimutkaisesta lähtötilanteesta on pystytty rakentamaan ehyt kokonaisuus.

Haluamme kohteliaimmin tuoda talousvaliokunnan tietoon kaupan toimialan näkökulmasta hallituksen esityksen merkittävimmät ehdotukset sekä muutaman kehitys- ja muutosehdotuksen.

Rajat ylittävä etäkauppa

Suurin haaste tuottajavastuun toteutumiselle on ollut vapaamatkustaminen, jonka ratkaisemisessa sääntelyllä on merkittävä rooli. Tuottajavastuun toteutumisen kannalta olennaista on vastuiden jakautuminen oikeudenmukaisesti yritysten välillä ja että kaikki hoitavat tuottajavastuuvelvoitteensa tavalla tai toisella. **Suomessa toimivalle, täällä työllistävälle ja tänne veronsa maksaville yrityksille on erittäin tärkeää, että esityksessä rajat ylittävä etäkauppa tuodaan tuottajavastuun piiriin.**

Hallituksen esitys laajentaa merkittävästi pakkausten tuottajavastuuta Suomessa ja nostaa tuottajavastuullisten yritysten (teollisuus ja kauppa) vuosikustannuksia kymmenillä miljoonilla euroilla. Lisäkustannukset kohdistuvat tuotteita pakkaaviin ja pakattuja tuotteita maahantuoviin yrityksiin, joita on paljon erityisesti kaupan ja elintarviketeollisuuden toimialoilla. Lakimuutoksen yhteydessä tuleekin varmistaa, että lainsäädännön noudattamista **valvovalle viranomaiselle taataan riittävät resurssit ja velvoite huolehtia esityksen toimeenpanon valvonnasta**. Vastuunsa hoitamatta jättävien yritysten saaminen kattavasti tuottajavastuujärjestelmiin edellyttää nykyistä huomattavasti tiukempaa viranomaisvalvontaa. Se on myös edellytys yritysten tasapuoliselle kohtelulle ja tukee suoraan vastuunsa hoitaneiden, Suomeen sijoittautuneiden, yritysten toimintaedellytyksiä.

Vapaamatkustamisen vähentämiseksi **valvontaviranomaisille** on riittävien valvontaresurssien lisäksi taattava **luotettavat tiedot markkinoille saatetuista tuotteista ja markkinoille saattajista.** Näkemyksemme mukaan **tullin avustavaa roolia tuottajavastuun valvonnassa tulee vahvistaa.**

Toivomme **Suomen jäsenmaana ottavan nykyistä aktiivisemman roolin EU:ssa etsittäessä ratkaisuja EU-rajat ylittävän kansainvälisen verkkokaupan ja erityisesti markkinapaikkojen sääntelyyn**. Pakattuja tuotteita markkinoille tuovien yritysten tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi tulisi EU:ssa mahdollisimman nopeasti aloittaa sääntelytyö kansainvälisten verkkoalustojen (esim. AliExpress, Wish ja Amazon) ja/tai niitä käyttävien elinkeinonharjoittajien saamiseksi tuottajavastuun piiriin. Kansainväliset markkinapaikat kokoavat yksittäisiä etäkauppaa harjoittavia yrityksiä yhteen, joten niiden vastuulla tulisi olla varmistaa, että alustaa käyttävät yritykset hoitavat lakisääteisen tuottajavastuuvelvoitteen kohdemaissa maksamalla osuutensa kustannuksista. Markkinapaikkojen liiketoiminnan ydintä ei ole tavaran kuljettaminen vaan datan hallinta, eli ne tietävät erittäin tarkkaan, mitkä tuotteet liikkuvat mihinkin maahan ja milloin. Niiden on siis helppo edellyttää alustapalvelua hyödyntäviltä yrityksiltä kohdemaan ympäristölainsäädännön, kuten tuottajavastuun, velvoitteiden hoitamista. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi välittämällä tiedot velvoitteista myyjille ja tiedot myyjistä valvoville viranomaisille, tai ottamalla aktiivisen roolin tuottajavastuumaksujen keräämisessä ja tilittämisessä jäsenmaille. Periaatteena eri tuottajavastuissa tulisi EU:ssa olla samojen ympäristövelvoitteiden hoitaminen, myyntikanavasta huolimatta.

Tuottajavastuun järjestäminen

Kaupan toimiala on suurin tai suurimpia tuottajavastuiden toteuttamisen maksajia kaikissa tuoteryhmissä. Pakkausten osalta kaupan maksuosuus on peräti 40 % kokonaiskustannuksista, elintarviketeollisuuden vastatessa toisesta 40 %, ja koko muu elinkeinoelämä, muu palveluala ja teollisuus, vastaa yhteensä lopusta 20 %:sta. Kaupan toimialan näkökulmasta on siis kyse erittäin merkittävästä, toimialan kilpailukykyyn vaikuttavasta asiasta, kun tehdään päätöksiä muutoksista tuottajavastuujärjestelmiin.

Pidämme erikoisena, että toimijat, jotka eivät ole mukana maksamassa pakkausten tuottajavastuun toteuttamisen kustannuksia, ovat esittäneet talousvaliokunnalle vahvoja mielipiteitään siitä, kuinka pakkausten tuottajavastuu tulisi toteuttaa Suomessa. On, totta kai, erittäin helppo esittää näkemyksiä ja ajatuksiaan asioista, joiden toteuttamisen kustannuksista ei itse joudu lainkaan vastaamaan. Kuitenkin se taho, jolla on asiassa kustannusvastuu, tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa vaatimusten toteuttamistapaan.

On tärkeää, että tuottajavastuullisille yrityksille asetetaan hallituksen esityksen mukaisesti velvoite liittyä tuottajayhteisöön. Tuottajavastuun hoitaminen yksin on käytännössä mahdotonta, joten esitys pienentää vapaamatkustamisen riskiä. Lisäksi esitys keventää valvovan viranomaisen työtaakkaa. **Tuemme vahvasti myös jätelakiesityksen linjausta siitä, että pakkausten tuottajayhteisön toimialan on katettava kaikki pakkausmateriaalit**. Esitys on perusteltu hallituksen esityksessä hyvin ja relevantisti. Muutos **tehostaa** niin **tuottajavastuun toteutusta** kuin **yksinkertaistaa** sen **hallinnointia**.

Pakkausten tuottajavastuun laajeneminen

Useat hallituksen esitykseen sisältyvät pakkausten tuottajavastuun ehtojen kiristykset tulevat suoraan jäte- sekä pakkaus- ja pakkausjätedirektiiveistä, eikä niihin siten sisälly kansallista lievennysmahdollisuutta, joka huomioisi Suomen maantieteellisen sijainnin sekä laajan maan asuttamisen aiheuttamat haasteet. **Hallituksen esityksessä tämä on huomioitu niin ettei pakkaus- ja pakkausjätedirektiivin tiukkoja kierrätystavoitteita esitetä kansallisesti kiristettäviksi**, alumiinipakkauksia lukuun ottamatta. Tämä on tärkeä linjaus.

Pakkausten tuottajavastuun laajeneminen ja sen aiheuttama yritysten vuosikustannusten merkittävä kasvu on otettu hallituksen esityksessä huomioon. Esityksessä ehdotetaan sovellettavaksi jätedirektiivin mahdollistamaa poikkeusta, jonka mukaan pakkastuottajien vastuu rajataan 100 %:n sijaan 80 %:iin keräyksen ja kierrätyksen kokonaiskustannuksista. **Poikkeuksen käyttö on perusteltu hallituksen esityksessä erittäin hyvin ja yhdymme perusteluihin**.

Pakkausjätteistä tuottajavastuullisten yritysten vastuu olisi voitu esityksessä rajata pakkausjätteille asetettujen kierrätystavoitteiden saavuttamiseen. Tuottajille ollaan kuitenkin tämän lisäksi asettamassa kustannusvastuu kartonki-, lasi-, metalli- ja muovipakkausten keräämisestä kaikilta vähintään viiden perheen asuinkiinteistöiltä. Tästä vaatimuksesta aiheutuu joillekin pakkausmaterialeille merkittävästi korkeammat kustannukset kuin mitä materiaalikohtaisten kierrätystavoitteiden saavuttaminen edellyttäisi.

Tuottajien ja kuntien yhteistoiminta

Haluamme kiinnittää erityistä huomiota lakiesityksen ehdotukseen pakkaustuottajien ja kuntien yhteistoiminnasta pakkausjätteiden keräämisessä asuinkiinteistöiltä. **Kannatamme vahvasti yhteistoimintaa esityksen mukaisten ehtojen puitteissa.** Yhteistoiminnan ehdot on rakennettu hallituksen esityksessä taitavasti, ottaen huomioon eri toimijoiden intressit:

- Pakkaustuottajat, jotka pääosin vastaavat keräyksen kustannuksista, pääsevät kuntien kanssa käytävien neuvotteluiden kautta vaikuttamaan yhteistyön ehtoihin. Tuottajilla on myös mahdollisuus järjestää pakkausjätteiden keräys asuinkiinteistöiltä itse, mikäli kuntien kanssa ei löydy yhteistä näkemystä yhteistyön ehdoista. Tämä luo kunnille vahvan insentiivin sopia ehdoista ja kilpailuttaa keräys ammattimaisesti. Tämä on pakkaustuottajien näkökulmasta ehdoton edellytys mallille, jossa kustannusvastuu on tuottajilla ja järjestämisvastuu kunnilla.
- Kunnille yhteistyö antaa mahdollisuuden järjestää kotitalouksien jätteiden keräyspalvelut kokonaisuutena sen sijaan, että ne järjestäisivät asuinkiinteistöille pelkästään seka- ja biojätteen keräyspalvelut.
- Yksityisille keräys- ja kuljetusyrityksille laajeneva pakkausjätteiden erilliskeräys tuo merkittävästi lisää liiketoimintaa. Kunnilla ei ole Suomessa käytännössä omaa jätteiden keräyskalustoa, joten operatiivinen työ ostetaan yksityisiltä yrityksiltä ja hankinnat tehdään julkisia hankintoja koskevan lainsäädännön ehtojen mukaisesti. Tämä takaa myös pienille kuljetusyrityksille tasapuoliset edellytykset kilpailla urakoista.

Kunnat ja pakkaustuottajat ovat jo edenneet pitkällä neuvotteluissa lakiesityksen mukaisesta yhteistyömallista & -sopimuksesta. **Tämä osoittaa, että hallituksen esityksen mukainen yhteistyömalli toimii myös käytännössä.** Tuottajien ja kuntien yhteistyöehdotusta arvioitaessa on hyvä muistaa, että asuinkiinteistöiltä erilliskerättävät pakkausjätteet muodostavat vain 0,1 % kaikesta jätteestä ja noin kolme prosenttia yhdyskuntajätteestä.

Elintarvikejäte

Esityksen mukaan ”toimijan on pidettävä kirjaa toiminnassaan syntyvän elintarvikejätteen määrästä ja käsittelystä.” Päivittäistavarakaupan yritykset eivät aina tiedä, mihin erilaisten välilastausten jälkeen heidän jätteensä päätyvät. Käsittelyä koskeva tieto pitäisi vaatia jätehuollon toimijoilta mukaan

luettuna yhdyskunta- ja pakkausjätteen esikäsittelylaitokset. Tällainen kirjaus antaisi kaupalle mahdollisuuden nykyistä parempaan omien jätevirtojensa seurantaan.

Päivittäistavarakaupan yritykset eivät käytännössä voi antaa arviota myymälöistä jätteenä käytöstä poistetun syömäkelpoisen elintarvikkeen kokonaismäärästä. Maininta arvion sisällyttämisestä toimijan kirjanpitoon mahdollisuuksien mukaan tulisi poistaa. Kauppa poistaa hyllyiltään myyntikelvottomia elintarvikkeita. Joskus niitä voi perustellusti pitää vielä syömäkelpoisina, mutta kyseessä on tulkinta, johon ei ole selviä kriteereitä. Parasta ennen -päivämäärän jälkeen elintarvike voi olla syömäkelpoinen, mutta kaupan työntekijä ei voi tietää onko se sitä ilman aistinvaraista arviota, joka sekin antaa jokseenkin epävarman tuloksen. Kaupan työntekijöillä ei käytännössä kiireisessä arjessa ole mahdollisuutta esimerkiksi maistaa hyllyltä poistettua elintarviketta, eikä työnantajalla ole myöskään mahdollisuutta sitä edellyttää.

Päivittäistavarakaupan hävikistä lähes puolet on hedelmiä ja vihanneksia, joista pieni osa on pintavaurioita, ja suuri osuus muuta vanhenemista. Siksi ”syömäkelpoisuutta” olisi hyvin vaikea määritellä. Myymälät seuraavat jo nykyisin tarkalla tuotekohtaisella tasolla myymättä jääneitä tuotteita eivätkä taloudellisten ja ympäristösyiden takia jätä myymättä yhtään tuotetta. Lisäksi myymälöillä on satoja hyväntekeväisyyskumppaneita ympäri Suomen, jotka noutavat omien aikataulujensa mukaisesti myymättä jääneitä tuotteita myymälöistä. Näitä aikatauluja ei tuotteita myynnistä poistettaessa ja kirjattaessa aina välttämättä tiedetä. Kaupat myös myyvät viimeisen myyntiajankohdan lähestyessä syömäkelpoista ruokaa ”punalaputettuna” ja jopa kilpailevat hävikin pienentämisessä. Tämän takia lakiesityksessä esitetty kirjaamisvelvollisuus toisi mukanaan vain ylimääräistä työtä ja hallinnollista taakkaa lisäten kustannuksia, mutta ei vaikuttaisi hävikin määrään tai jätteiden vastuulliseen käsittelyyn. Näistä syistä esitämme arviointivelvoitteen poistamista.

Kohteliaimmin

Mari Kiviniemi
toimitusjohtaja
Kaupan liitto